INGLIZ TILIDAGI BADIIY MATNDA WATER/FIRE KONSEPTLARINING METAFORIK TALQINI

Rabbimova Farangiz Iskandarovna
Samarqand Davlat Chet Tillar Instituti tayanch doktoranti
Rabbimova94@mail.ru

Annotatsiya

Ushbu maqola umumtipologik metafora modellarini sanab o'tish o'rniga, Suv va Olov obrazlarining uchta muayyan ingliz badiiy asaridagi Ernest Xeminguey "The Old Man and the Sea", Emili Bronte "Wuthering Heights" va Rey Bredberi "Fahrenheit 451" romanlarida individual-muallif talqinini yaqindan (close reading) tahlil qilishga bag'ishlangan. Maqolaning maqsadi shundan iboratki, har bir yozuvchi bir xil tabiiy stixiyani o'z badiiy niyatiga, qahramon konsepsiyasiga va asar g'oyaviy yo'nalishiga moslab, mutlaqo boshqacha obrazli tizim orqali qanday qayta yaratganini ko'rsatish. Suv va Olov konseptlarining tilda mavjud umumiy metaforik salohiyati har bir muallifda o'ziga xos, takrorlanmas badiiy shaklga kiradi.

Kalit so'zlar: idiostil, obraz, badiiy simvol, individual-muallif metaforasi, Xeminguey, Bronte, Bredberi, yaqin o'qish (close reading).

Аннотация. Данная статья посвящена не перечислению общетипологических метафорических моделей, а анализу методом close reading индивидуально-авторской интерпретации образов Воды и Огня в трёх конкретных произведениях английской художественной литературы — романах Эрнеста Хемингуэя «Старик и море», Эмили Бронте «Грозовой перевал» и Рэя Брэдбери «451 градус по Фаренгейту». Цель статьи заключается в том, чтобы показать, как каждый писатель по-своему воссоздаёт одну и ту же природную стихию через совершенно иную образную систему, подчиняя её своему художественному замыслу, концепции героя и идейной направленности произведения. Результаты исследования подтверждают, что общий метафорический потенциал концептов Вода и Огонь, существующий в языке, у каждого автора приобретает своеобразную, неповторимую художественную форму.

Ключевые слова: идиостиль, образ, художественный символ, индивидуально-авторская метафора, Хемингуэй, Бронте, Брэдбери, close reading (близкое чтение).

Abstract. This article is devoted not to enumerating general typological metaphor models, but to a close reading analysis of the individual-authorial interpretation of the images of Water and Fire in three specific works of English fiction — Ernest Hemingway's The Old Man and the Sea, Emily Brontë's Wuthering Heights, and Ray Bradbury's Fahrenheit 451. The purpose of the article is to demonstrate how each writer recreates the same natural element through a completely different system of imagery, adapting it to their own artistic intent, conception of the protagonist, and the ideological orientation of the work. The findings of the study confirm that the general metaphorical potential of the concepts Water and Fire existing in language takes on a distinctive, unrepeatable artistic form in each author's work.

Keywords: idiostyle, image, artistic symbol, individual-authorial metaphor, Hemingway, Brontë, Bradbury, close reading.

Kirish

Water va Fire konseptlarining metaforik ifodalanishi bo'yicha mavjud tadqiqotlarning katta qismi umumlashtirilgan kognitiv modellar (masalan, ANGER IS FIRE yoki EMOTION IS WATER) ro'yxatini

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

tuzish bilan cheklanadi. Bunday yondashuv tilning umumiy salohiyatini ochib berishi mumkin, ammo u muayyan badiiy asarning o'ziga xosligini, muallifning individual obrazli tafakkurini yashirib qo'yadi. Har qanday umumtil metaforasi badiiy matnga tushganda muallif qo'lida qayta ishlanadi, kengaytiriladi, boshqa obrazlar bilan to'qnashtiriladi va shu orqali yangi, takrorlanmas ma'no qatlamiga ega bo'ladi. Shu sababli mazkur maqolada boshqacha yo'l tanlandi: umumiy tasnif o'rniga uchta muayyan ingliz-amerika asari chuqur va yaqindan tahlil qilinadi. Tanlangan asarlar ataylab har xil janr, davr va g'oyaviy yo'nalishga mansub: Xemingueyning „The Old Man and the Sea" (1952)-dengiz va suv obrazi orqali inson mardligini; Brontening „Wuthering Heights" (1847)-olov va sovuqlik/muz-suv qarama-qarshiligi orqali ehtirosli sevgini; Bredberining „Fahrenheit 451" (1953)-olov obrazi orqali totalitar jamiyat va ma'naviy uyg'onishni ifodalaydi. Maqolada adabiy stilistikada keng qo'llaniladigan „chuqur matn tahlili" (close reading) usuli qo'llanildi — bunda matnning tanlangan parchalari so'z darajasida diqqat bilan tahlil qilinib, obrazning kontekstual ma'no qurilishi kuzatiladi. Obrazning matn strukturasidagi o'rnini aniqlash uchun simvolning „leytmotiv" sifatidagi takrorlanish chastotasi va syujet nuqtalari bilan bog'liqligi hisobga olindi. Kognitiv metafora nazariyasi (Lakoff, Johnson) fon nazariya sifatida, ammo asosiy tahlil vositasi emas, balki yordamchi vosita sifatida qo'llanildi, bu maqolani avvalgi tipologik tadqiqotlardan farqlab turuvchi asosiy metodologik tanlovdir.

Suv obrazi: Xeminguyning "The Old Man and the Sea" asarida

Xemingueyning ushbu qissasida dengiz (suv) obrazi ikki qarama-qarshi ma'noni bir vaqtda tashiydi: u keksa baliqchi Santyagoning yashash manbai, uning mardligi sinaladigan maydon, ammo shu bilan birga uni yakka o'zi bilan yuzma-yuz qoldiruvchi cheksiz, befarq kuchdir. Muhim jihati shundaki, Xemingue dengizni ayol timsoli "la mar" orqali ataydi, bu orqali muallif dengizga insonparvar, deyarli ona-tabiat munosabatini yuklaydi, uni dushman emas, balki sinovchi va ayni paytda mehribon kuch sifatida taqdim etadi. Asar davomida dengizning tinch va bo'ronli holatlari Santyagoning ichki holati bilan parallel rivojlanadi: dengizning sokinligi umid va sabr, uning to'lqinlanishi esa qahramonning ichki kurashini aks ettiradi. Bu yerda suv shunchaki metafora emas, balki syujetni harakatga keltiruvchi va qahramon xarakterini ochib beruvchi markaziy badiiy vosita-simvolik makon vazifasini bajaradi. Katta baliq bilan kurash sahnasida dengiz ham hakam, ham guvoh rolini o'ynaydi: u insonning tabiat bilan azaliy kurashini, g'alaba va mag'lubiyatning shartliligini ifodalaydi. Xemingueyning uslubiga xos minimalizm suv obrazini ortiqcha bezaksiz, ammo chuqur falsafiy ma'no bilan yo'g'irilgan holda taqdim etadi: dengiz haqidagi har bir jumla oddiy tasvirdan tashqari, hayot-mamot, yolg'izlik va inson qadr-qimmati haqidagi ekzistensial fikrni ham o'zida mujassam etadi.

Olov va muz-sovuqlik qarama-qarshiligi: Brontening "Wuthering Heights" asarida.

Emili Bronte romanida olov obrazi suv obraziga qarama-qarshi qo'yilgan holda ishlatiladi, ammo bu qarama-qarshilik odatdagi "ijobiy-salbiy" tarzda emas, balki ikki xil, bir-biriga zid, ammo teng kuchli ehtiros shakli sifatida namoyon bo'ladi. Xitkliff va Ketrin o'rtasidagi munosabat doimiy ravishda olovga o'xshatiladi, bu ehtirosning yondiruvchi, halokatli, ammo ayni paytda hayotbaxsh tabiatini ifodalaydi. Shu bilan birga, Ketrinning Lintonlar oilasiga, ya'ni "Thrushcross Grange"ga bog'liqligi sovuqlik, muz va tinchlik bilan bog'liq obrazlar orqali beriladi. Romanda shunday qarama-qarshiliklarni qo'llab-quvvatlaydi: "Wuthering Heights" uyi shamol va bo'ronlarga ochiq, olovli o'choq atrofida keskin his-tuyg'ular kechadigan makon bo'lsa, "Thrushcross Grange"-muvozanat, sovuqqonlik va ijtimoiy me'yor makonidir. Bronte olov obrazini shunchaki hissiyot ifodasi sifatida emas, balki ikki dunyoqarash — tabiiy, jilovlanmagan ehtiros va sivilizatsiyalashgan, cheklangan hayot tarzi o'rtasidagi ziddiyatni ifodalovchi asosiy vosita sifatida qo'llaydi. Bu yerda muhim farq shundaki, agar Xemingueyda suv birlik

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

obraz sifatida rivojlansa, Brontede olov o‘zining qarama-qarshi juftligi (sovuqlik/muz) bilan doimiy dialogik munosabatda bo‘ladi. Bu romanning butun kompozitsion tuzilishini belgilaydigan badiiy usulga aylanadi.

Olov obrazining ijtimoiy-falsafiy funksiyasi: Bredberining “Fahrenheit 451” asarida

Rey Bredberi romanida olov obrazi yana boshqacha, uchinchi bir funksiyada namoyon bo‘ladi, u shaxsiy hissiyotdan ko‘ra ko‘proq ijtimoiy-siyosiy ma’noga ega. Asar boshida olov-kitoblarni, yani, erkin fikrni yo‘q qiluvchi totalitar tuzumning quroli sifatida taqdim etiladi: bosh qahramon Gay Montegning kasbi aynan kitob yoquvchilik bo‘lib, olov bu yerda bilim va tafakkurni bostiruvchi vayronkor kuch timsolidir. Ammo roman rivojlanishi davomida olovning ma'nosi tubdan o‘zgaradi: asar oxiriga kelib olov endi yo‘q qilish emas, balki isitish, yorug‘lik berish va yangi boshlanish ramziga aylanadi. Montegning shahar tashqarisida uchratgan kitob-odamlar atrofida yonayotgan gulxan aynan shu ikkinchi, ijobiy ma’noni tashiydi. Shunday qilib, Bredberi bitta obrazning ichki semantik qutblanishidan foydalanib, qahramonning ma’naviy uyg‘onish jarayonini badiiy jihatdan aks ettiradi, bir xil tabiiy hodisa turli kontekstda tamoman qarama-qarshi ma’no kasb etishi mumkinligini ko‘rsatadi. Bu Xemingueу va Bronte misolidan farqli o‘laroq, olov obrazining bitta asar ichida dinamik ravishda, syujet rivoji bilan birga qutbini o‘zgartirishi, ya’ni statik simvol emas, balki rivojlanuvchi, transformatsiyaga uchraydigan badiiy vosita ekanligini ko‘rsatadi. Har uchala badiiy asarda suv va olov turlicha tasvirlangani haqida aytilgan: A)bir xil tabiiy stixiya (masalan, olov) turli mualliflarda tubdan farqli badiiy vazifani bajarishi mumkin: Brontede u shaxsiy ehtirosning ifodasi, Bredberida esa ijtimoiy-siyosiy kuchning timsoli sifatida namoyon bo‘ladi.

Xemingueу: suv-yagona, statik, falsafiy-ekzistensial simvol (inson va tabiat munosabati);

Bronte: olov-juftlik holatida (olov/muz), statik qarama-qarshilik sifatida ishlaydi (ehtiros va sivilizatsiya);

Bredberi: olov-dinamik, semantik qutbini o‘zgartiruvchi simvol (vayronagarchilikdan yangilanishga).

B) obrazning matndagi joylashish tamoyili ham har xil: Xemingueyda dengiz asar makonining o‘zi (fon va harakat maydoni birlashgan), Brontede olov va sovuqlik ikkita alohida makon (uy)ga bog‘langan, Bredberida esa olov bir necha marta turli vaziyatlarda paydo bo‘lib, har safar yangi ma’no qatlamini oladi.

D) har uch holatda ham obraz qahramon taqdiri bilan chambarchas bog‘liq: Santyago dengiz bilan kurashda o‘z qadr-qimmatini tasdiqlaydi, Xitkliff olovli ehtirosda halok bo‘ladi, Monteg esa olov ma’nosining o‘zgarishi orqali ma’naviy qayta tug‘iladi. Bu shuni ko‘rsatadiki, Suv va Olov konseptlarining badiiy matndagi qiymati faqat tilning umumiy metaforik salohiyati bilan emas, balki har bir muallifning individual badiiy niyati, qahramon konsepsiyasi va asarning g‘oyaviy tuzilishi bilan belgilanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, Water va Fire konseptlarining ingliz badiiy nasridagi ifodalanishini faqat umumiy kognitiv modellar orqali tushuntirish yetarli emas, har bir yirik badiiy asar o‘z ichida ushbu konseptlarni qayta yaratadi, ularga o‘ziga xos funksional yuk beradi va ko‘pincha umumtil metaforasining chegarasidan chiqib, mustaqil badiiy ramzga aylantiradi. Xemingueyda suv-falsafiy-ekzistensial fon, Brontede olov-ehtiros va sivilizatsiya orasidagi ziddiyat ifodasi, Bredberida esa olov-ijtimoiy tanqid va ma’naviy transformatsiya vositasidir. Shu tariqa, badiiy matnda Water/Fire konseptlarining nominatsiyasini o‘rganishning samarali yo‘li umumiy tasnif tuzishdan ko‘ra, muayyan

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

asarlarni chuqur va yaqindan tahlil qilib, obrazning individual-muallif talqinidagi o‘ziga xosligini ochib berishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hemingway E. The Old Man and the Sea. — New York: Charles Scribner's Sons, 1952.
2. Brontë E. Wuthering Heights. — London: Thomas Cautley Newby, 1847.
3. Bradbury R. Fahrenheit 451. — New York: Ballantine Books, 1953.
4. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. — Chicago: University of Chicago Press, 1980.
5. Bachelard G. The Psychoanalysis of Fire. — Boston: Beacon Press, 1964.
6. Frye N. Anatomy of Criticism: Four Essays. — Princeton: Princeton University Press, 1957.
7. Leech G., Short M. Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose. — London: Longman, 1981.
8. Wellek R., Warren A. Theory of Literature. — New York: Harcourt, Brace and Company, 1949.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.